

CZU: 343.21(478)

[DOI: 10.5281/zenodo.3887526](https://doi.org/10.5281/zenodo.3887526)

MOMENTUL TEMPORAL AL INTRĂRII ÎN VIGOARE, AL MODIFICĂRII ȘI AL IEȘIRII DIN VIGOARE A LEGII PENALE

Drăgălin PĂDURE

Universitatea de Stat din Moldova

Ca regulă generală, legea penală se aplică tuturor infracțiunilor săvârșite în timpul cât aceasta se află în vigoare (principiul activității legii penale). Acest principiu este indisolubil legat de cel al legalității, care reprezintă o caracteristică specifică statului de drept. Prin numeroasele elemente de noutate care se aduc, acestea reprezintă o provocare pentru profesioniștii dreptului, și nu numai.

Forța obligatorie a legii penale subzistă numai pe perioada cât este activă, perioadă ce se situează între momentul intrării ei în vigoare și momentul ieșirii din vigoare, care coincide cu încetarea obligativității respectării legii penale. Totodată, pentru a-și asigura temeinicia rezultatelor cercetării, autorul a purces la analiza doctrinei contemporane în domeniul dreptului penal. În urma studiului realizat au fost formulate unele concluzii care clarifică momentele de intrare în vigoare a legii penale.

Cuvinte-cheie: lege penală, neretroactivitatea legii penale, claritatea legii penale, legalitatea pedepselor penale, legalitatea incriminării, intrarea în vigoare a legii penale, modificarea legii penale, ieșirea din vigoare a legii penale.

THE MOMENT OF CRIMINAL LAW ENTERING IN FORCE, UPDATING AND INVALIDATION

As a general rule, criminal law applies to all offenses committed while it is in force (the principle of criminal law activity). This principle is inextricably linked to that of legality, which is a characteristic of the rule of law. By many novelty elements that are brought, they represent a challenge for law professionals and not only. The entering into force of the Criminal Code and the separate legal norms inside, it had as immediate effect the problem of determination of the more favorable criminal law.

The mandatory force of the Criminal law persists only during the period when it is active, from the moment of entering into force up to its loss of validity which coincide to the obligation of submission to Criminal law. As a result, there have been formulated several conclusions deemed to clarify the legal nature of application of criminal law in time

Keywords: Criminal law, prohibition of retroactivity of the criminal law, intelligibility of the Criminal law, legality of criminal punishments, legality of incrimination; entering into the force; updating of criminal law; invalidation of Criminal law.

Introducere

În conformitate cu prevederile art.22 (Neretroactivitatea legii) din Constituția Republicii Moldova, „Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos”. Prevederi relevante găsim în art.2 (Scopul legii penale) din Codul penal al Republicii Moldova: „(1) Legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept. (2) Legea penală are, de asemenea, drept scop prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni.” Potrivit art.10 CP RM (Efectul retroactiv al legii penale): „(1) Legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale. (2) Legea penală care înăsprește pedeapsa sau înrăutățește situația persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni nu are efect retroactiv”.

Prevederile relevante ale Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950 și ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298-XIII din 24 iulie 1997) sunt inserate în art.7 (Nicio pedeapsă fără lege), conform căruia: „1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul în care a fost săvârșită,

nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii. 2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii acesteia, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate".

La construirea acestui mesaj științific, cu scopul de a înțelege momentele temporale ale intrării în vigoare, ale modificării și ale ieșirii din vigoare a legii penale, am purces la analiza literaturii autohtone în materia teoriei generale a dreptului, în special operele autorilor A.Negru, O.Poalelungi, și P.Poalelungi. În literatura de specialitate s-au identificat momente de intrare în vigoare a legii din perspectiva teoriei generale a dreptului [1, p.71-73]. Astfel, *intrarea în vigoare* a legii marchează momentul în care legea dobândește forță obligatorie pentru toți cei cărora li se adresează. Cu alte cuvinte, intrarea în vigoare semnifică faptul că norma în cauză este validă și dobândește forță juridică, este obligatorie pentru toți cei cărora li se adresează, începe să producă efecte juridice și poate fi dusă la îndeplinire cu sprijinul forței de constrângere a puterii publice. A.Negru evidențiază trei reguli de intrare în vigoare a legii: *primă regulă* constă în intrarea în vigoare a legii la data publicării ei în *Monitorul Oficial*; a *doua regulă* constă în intrarea în vigoare a legii la data prevăzută în textul ei; a *treia regulă* constă în intrarea în vigoare a legii, *treptat* [1, p.72]. Abordarea sistemică și fundamentală folosită de autor la construirea pasajului consacrat intrării în vigoare a legii ne-a orientat semnificativ la fundamentarea conceptului limitelor temporare ale legii penale.

Procesul acțiunii legii este o a doua etapă a existenței sale, prima etapă fiind nașterea, când legea parcurge stadiile principale legate de crearea sa pentru a obține putere juridică. Actul normativ dobândește putere juridică deplină imediat după adoptarea sa de către organul competent. Din acest moment el este susceptibil să creeze consecințe juridice, însă, datorită condițiilor strictei legalități, intrarea în vigoare a actului este legată de publicarea sa oficială. Dacă actul nu va fi publicat (adus la cunoștință adresaților) printr-o asemenea revistă, el va fi considerat inexistent. *Publicarea oficială este o condiție strict necesară* – temei în baza căruia actul normativ juridic dobândește putere juridică deplină, iar data publicării este punctul de la care se începe a se socoti termenul în care actul normativ a fost investit cu putere juridică [2, p.66].

Acțiunea legii penale este privită din trei perspective: *posibilitatea* aplicării legii penale; *perioada* dintre momentul de intrare a legii penale în vigoare și momentul de ieșire din vigoare a acesteia; *procesul* de funcționare a legii.

Comparând expresiile „*acțiunea legii penale*” și „*aplicarea legii penale*” trebuie de reținut că esența juridică a acțiunii legii penale este manifestată prin două aspecte: 1) respectarea prevederilor legii penale – subiectul își îndeplinește obligația pasivă de a nu comite fapte pentru care legea penală prevede pedeapsă penală și 2) aplicarea legii penale în cazul săvârșirii de către subiect a unei infracțiuni (aparitia raportului juridico-penal).

Cu toate că există mai multe denumiri ale acestui fenomen, sensul problemelor studiate pentru toate cazurile rămâne timpul, spațiul (teritoriul) și cercul de persoane în privința cărora acel ori alt act normativ juridic acționează. În opinia autorilor O.Poalelungi și P.Poalelungi, utilizarea noțiunii „*acțiunea actului normativ*” este mai corectă, deoarece termenul „*aplicare*” reflectă numai una dintre formele realizării dreptului, pe când termenul „*acțiune*” le cuprinde pe toate (respectarea, executarea și utilizarea – aplicarea) [2, p.66]. După cum corect menționează autorii precitați, *funcționarea reală a actului normativ* se reflectă prin influența sa asupra relațiilor sociale, care în procesul reglementării juridice parcurge minimum patru stadii: 1) *stadiul formării și acțiunii normelor juridice*; 2) *stadiul apariției drepturilor și obligațiilor*; 3) *stadiul realizării drepturilor și obligațiilor*; 4) *stadiul aplicării dreptului* [2, p.66]. Ne solidarizăm cu opinia expusă de O.Poalelungi și P.Poalelungi, conform căreia noțiunile „*a fi în vigoare*” și „*a poseda putere juridică*” sunt identice. În opinia autorilor citați *supra*, aceste noțiuni sunt identice și, în esență, reflectă unul și același fenomen: adică, *momentul din care actul normativ își poate impune obligativitatea sa asupra tuturor persoanelor fizice și juridice, iar în caz de nerespectare, statul, în persoana organelor specializate, aplică măsuri de constrângere în direcția restabilirii raportului juridic încălcat și tragerii celor vinovați la răspundere* [Ibidem]. Astfel, actul normativ-juridic fiind „*în vigoare*”, este susceptibil să creeze consecințe juridice ca rezultat al acțiunii sale.

Există situații când actul normativ-juridic își poate extinde efectele după ieșirea sa din vigoare, adică acționează asupra relațiilor apărute sau existente în timpul când se afla în vigoare. Ca rezultat, se creează o

situație de paralelism, când acționează două acte normativ-juridice – cel abrogat și cel ce se află în vigoare, având obiect comun de reglementare. În realitate, însă, este recunoscută nu acțiunea actului vechi, ci sunt recunoscute relațiile sociale apărute în baza actului normativ-juridic abrogat. O asemenea concepție este necesară pentru menținerea stabilității în relațiile supuse reglementării. Dacă legea penală s-ar aplica numai faptelor urmărite și judecate în perioada cât s-a aflat în vigoare, ea ar putea fi cu ușurință încălcată, infractorii sustrăgându-se judecății pe considerentul că, legea fiind abrogată (ieșind din vigoare la termenul stabilit), nu vor mai fi trași la răspundere penală [2, p.66]. Într-o altă publicație științifică [3, p.53] O.Poalelungi opinează că **abrogarea** ajută la degrevarea fondului legislativ de anumite acte devenite desuete, prin lipsa unei cerințe de aplicare, ca urmare a transformărilor petrecute în societate. Astfel, doctrina contemporană, reținând că abrogarea reprezintă modalitatea de scoatere din vigoare a unei norme juridice, ca urmare a intrării în vigoare a unei norme noi (*actus contrarius*), și că aceasta reprezintă transpunerea principiului *lex posteriori derogat priori*, a subliniat în mod constant că există două tipuri de abrogare: abrogarea expresă și abrogarea tacită (implicată). În unele cazuri, actului normativ-juridic îi poate fi acordată putere retroactivă, adică situație când normele acestuia își pot răsfrânge energia juridică asupra relațiilor sociale apărute până la adoptarea lui [2, p.66-67].

Prin urmare, reiterăm următoarele: determinarea și indicarea momentului oportun când trebuie elaborată o lege nouă se impune a fi o povară irealizabilă și grea. În schimb, există o regulă de bază, conform căreia nevoia de reglementare printr-o lege nouă apare dacă viitoarele dispoziții legale au o legătură unele cu altele, dacă se pot delimita eficient de materiile deja reglementate sau dacă sunt de interes public deosebit. Normele deja existente în legea veche pot fi preluate în legea nouă, preventiv fiind verificate dacă ele pot fi păstrate și adaptate sau abrogate. În acest context, vom trece la unele aspecte de tehnică legislativă aplicabile la elaborarea legilor penale noi, precum și la adaptarea normelor cu caracter penal prin prisma respectării principiului legalității și luând în considerare principiile procesului de legiferare. Referitor la limitele acțiunii normei în timp, pentru a se respecta cerințele legalității, actele normative adoptate trebuie să ființeze în termenele stabilite și astfel să nu se aplice norme ce nu mai corespund realității [4, p.154].

Rezultate și discuții

Intrarea în vigoare a actului trebuie stabilită la o dată precisă sau stabilită în funcție de data publicării: intrarea în vigoare nu poate fi stabilită la o dată anterioară datei publicării; trebuie evitată stabilirea intrării în vigoare în funcție de o dată ce urmează a fi prevăzută într-un alt act; intrarea în vigoare a unui act care constituie temeiul juridic al unui alt act nu poate depinde de intrarea în vigoare a acestuia din urmă; un act nu poate intra în vigoare niciodată înainte de data intrării în vigoare a actului pe care se întemeiază; intrarea în vigoare a unui act nu poate depinde de realizarea unei condiții necunoscute publicului larg [5, p.68-69].

Intrarea în vigoare a legii nu trebuie confundată cu aplicarea ei efectivă. În fine, pentru a fi eficace (obligatorie), legea trebuie să fie validă, formal și material, adică să fie adoptată cu formalitățile prevăzute de lege, iar pe fond să nu încalce dispozițiile constituționale sau supraconstituționale. Pe cale de consecință, nu interesează data adoptării ori emiterii legii ori actului cu putere de lege, nici data adoptării celorlalte acte normative de către conducătorii organelor administrației publice centrale, și nici *vacatio legis*, i.e. intervalul de timp între data publicării și data intrării în vigoare.

În acest context, autorul rus N.D. Durmanov propune ca termenul ***intrarea în vigoare a legii penale*** să fie însoțit de o rezervă temporală de o lună sau mai bine, astfel încât să fie asigurată posibilitatea reală a mai multor persoane de a lua cunoștință de această lege [6, p.258]. Perioada dintre *adoptarea legii penale* și *intrarea acesteia în vigoare* trebuie să fie utilizată pentru luarea de cunoștință de conținutul legii penale, ceea ce, după cum susține N.D. Durmanov, ar consolida rolul educativ și preventiv al legii penale, precum și cu scopul de a pregăti aplicarea acestei legi faptelor infracționale care au fost comise până la adoptarea ei [6, p.259]. Trecutul legislativ ne arată cert că perioada de timp dintre publicarea Codului penal și intrarea lui în vigoare ar trebui să fie nu mai mică de 3 luni.

În această perioadă este și rămâne în vigoare vechea reglementare, dacă există, iar dacă nu există nicio reglementare, atunci destinatarii viitoarei reglementări nu sunt ținuti să se conformeze acesteia. Autorul român V.Brutaru clarifică în acest context că intervalul de timp între data publicării și data intrării în vigoare este denumit *vacatio legis* (expr. lat. – „*repaos al legii*”). Este o expresie care denumește intervalul de timp, fixat de legiuitor, ce curge de la adoptarea unei legi și până la punerea ei în aplicare. Acest interval permite ca legea să poată fi cunoscută de cetățeni și de cei chemați să o aplice [7, p.74].

În conformitate cu prevederile art.76 din Constituția Republicii Moldova (Intrarea în vigoare a legii), *legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei*. Nepublicarea legii atrage inexistența acesteia, instanțele de judecată neavând dreptul să-și întemeieze hotărârile pe actele normative nepublicate care aduc atingere drepturilor, libertăților, obligațiilor omului și ale cetățeanului.

Potrivit regulii generale inserate în alin.(1) art.56 (Intrarea în vigoare a actelor normative) al Legii Republicii Moldova *cu privire la actele normative*, nr.100 din 22.12.2017 [8], *actele normative intră în vigoare peste o lună de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova sau la data indicată în textul actului normativ, care nu poate fi anterioară datei publicării*. În conformitate cu prevederile alin.(4) art.56 (Intrarea în vigoare a actelor normative) al Legii nr.100/2017, actele normative se publică, în condițiile legii, în *Registrul de stat al actelor juridice*, precum și în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* sau, după caz, în *monitoarele oficiale ale raioanelor, municipiilor și ale unităților teritoriale autonome cu statut juridic special* ori în *Registrul actelor locale*. Actele normative pot fi aduse la cunoștință persoanelor și prin publicarea acestora pe *paginile web oficiale ale autorităților publice* sau prin *afișarea lor în locuri autorizate* (alin.(5) art.56 al Legii specificate *supra*). Astfel, legea este existentă din *momentul publicării sale*.

Momentul din care legea devine aplicabilă – inclusiv în ceea ce privește unele aspecte, perioade de evaluare, ani economici – *poate să difere de cel al intrării în vigoare*. *Data intrării în vigoare* este momentul în care actul legislativ produce *efecte spre exterior*, adică din acest moment normele de drept încep să se aplice. Trebuie să deosebim acest aspect de cel care privește existența și aplicabilitatea legii. Din momentul intrării în „vigoare” legea este pe deplin eficace, adică obligatorie. Termenii „eficace”, „obligativitate” sunt sinonimi și echivalenți cu expresia „în vigoare” (din lat. *vigor*, *-is* = putere, energie, vigoare, forță). Uneori, sintagma „în vigoare” este confundată cu existența juridică (formală) a legii, ceea ce, pentru motivele arătate în text, nu poate fi acceptat. Conceptul juridic determinat pentru dimensiunea de durată a legii, în general, a normelor juridice, în particular, este *vigoarea*. În vigoare (forță, putere, energie, vitalitate) desemnează că e valabil într-un anumit timp.

În această ordine de idei este relevantă Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova *privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 109 alin.(1) din Codul penal (limitarea împăcării în cauzele penale)*, nr.27 din 21.09.2017. Prin Hotărârea nominalizată Curtea Constituțională s-a expus pe marginea Sesizării nr.48g/2017. Astfel, la originea cauzei s-a aflat excepția de neconstituționalitate a textului „*dacă persoana nu are antecedente penale pentru infracțiuni similare comise cu intenție sau dacă în privința sa nu a mai fost dispusă încetarea procesului penal, ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani*” din alineatul (1) al articolului 109 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 [9]. Autorul excepției de neconstituționalitate susține că dispozițiile contestate încalcă prevederile articolului 22 din Constituție, potrivit căruia: „*Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos*”. În motivarea excepției de neconstituționalitate, autorul acesteia susține că textul de lege criticat încalcă dispozițiile articolului 22 din Constituție, privind neretroactivitatea legii, deoarece prin Legea nr.130 din 9 iunie 2016 a fost instituit un termen care are efect retroactiv. Astfel, autorul excepției consideră că dispozițiile contestate agravează situația persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni, contrar principiului neretroactivității legii, deoarece momentul de la care începe să curgă termenul „în ultimii cinci ani” din alin.(1) al articolului 109 din Codul penal vizează procesele penale care au fost încetate ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani. Totodată, Parlamentul a menționat că *principiul neretroactivității legii, garantat de articolul 22 din Constituție, nu este aplicabil dispozițiilor contestate, deoarece completările operate prin legea menționată supra nu au incriminat fapte noi, nu au modificat componența infracțiunilor și nici nu au înăspriț pedepsele pentru acțiunile săvârșite anterior intrării în vigoare a acesteia*. În final, Parlamentul a susținut că dispozițiile contestate sunt previzibile pentru destinatarul legii penale.

Se menționează că norma contestată nu aduce atingere articolului 22 din Constituție. Or, având în vedere că Legea nr.130 din 9 iunie 2016 nu stabilește că dispozițiile criticate urmează a fi aplicate retroactiv, textul criticat de autorul excepției se aplică doar pentru faptele săvârșite în viitor, adică pentru cazurile de împăcare înregistrate după intrarea în vigoare a acestei legi. Textul „în ultimii cinci ani” din alin.(1) art.109 din Codul

penal nu încalcă articolul 22 din Constituție și urmează a fi aplicat doar pentru situațiile apărute după intrarea în vigoare a Legii nr.130 din 9 iunie 2016. În acest sens, Guvernul susține că efectul legii în timp este ghidat de principiul acțiunii legii, potrivit căruia legea se aplică tuturor faptelor săvârșite în timpul în care se află în vigoare, are eficiență deplină și continuă din momentul intrării în vigoare și până la abrogarea ei.

Curtea menționează că, în vederea realizării scopului legii penale de prevenire a săvârșirii unor noi infracțiuni, legiuitorul poate condiționa exercitarea dreptului părților de a se împăca în cadrul procesului penal. Or, acest drept nu poartă un caracter absolut și poate fi supus unor limitări. În acest sens, Curtea constată că prin Legea nr.130 din 9 iunie 2016, în vigoare din 15 iulie 2016, conținutul instituției împăcării a fost substanțial reconsiderat față de prevederile anterioare ale art.109 alin.(1) din Codul penal, prin instituirea unor noi condiții privind funcționarea instituției în cauză.

Curtea observă că termenul de cinci ani este o cerință pentru aplicarea împăcării în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni. Totodată, prevederile acestei legi produc efecte *in integrum* pentru toate persoanele care întrunesc condițiile de aplicare a împăcării de la momentul intrării în vigoare a legii.

În opinia Curții, prin instituirea termenului de cinci ani în cadrul căruia împăcarea penală nu poate fi încheiată dacă anterior a existat o împăcare, în temeiul căreia a fost dispusă încetarea procesului penal în privința persoanei, pentru infracțiuni similare comise cu intenție, legiuitorul nu a operat modificări în legea penală cu privire la conținutul unei infracțiuni sau pedepse, dar a instituit condiții suplimentare la încheierea împăcării. Astfel, simpla reglementare a unui termen în care persoana nu poate beneficia de instituția împăcării nu are caracterul formulării unei legi nefavorabile, ci are semnificația de a institui doar un cadru legal pentru atingerea scopului legii penale de prevenire a săvârșirii unor noi infracțiuni. Or, statul are o largă marjă de apreciere în alegerea măsurilor necesare pentru combaterea criminalității [9]. În concluzie, Curtea a reținut că prin instituirea unui termen de cinci ani în cadrul căruia împăcarea penală nu poate fi încheiată dacă anterior a existat o împăcare, în temeiul căreia a fost dispusă încetarea procesului penal în privința persoanei, pentru infracțiuni similare comise cu intenție, nu se aduce atingere dispozițiilor articolului 22 din Constituție, privind neretroactivitatea legii [9].

Într-o altă ordine de idei vom menționa că **publicarea este prima condiție ca legea să poată intra în vigoare**. Această condiție nu este totdeauna suficientă pentru ca legea să intre în vigoare. Astfel, art.76 din Constituția Republicii Moldova stabilește: „*Legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei*”. E semnificativă în acest sens și Hotărârea Curții Constituționale privind interpretarea art.76 din Constituția Republicii Moldova „*Intrarea în vigoare a legii*”, nr.32 din 29.10.1998 [10]. Curtea Constituțională apreciază că în cazul dat legiuitorul a avut în vedere intrarea în vigoare a legilor nu doar adoptate, ci și *promulgate*. Legea poate și trebuie să fie publicată doar după promulgare.

Nepublicarea legii atrage inexistența acesteia. Potrivit aceleiași Hotărâri a Curții Constituționale, *prin însăși natura principiului activității legii, o lege nouă este aplicabilă din momentul intrării ei în vigoare. Intrarea în vigoare a legii este condiționată, la rândul ei, de respectarea dispozițiilor art.74 și 76 din Constituție* [10]. Din sensul concret al articolului supus interpretării pot fi trase următoarele concluzii: atunci când data intrării în vigoare nu este indicată în textul legii, data publicării acesteia devine data intrării ei în vigoare; nu este obligatoriu ca data intrării în vigoare a legii, prevăzută în textul ei, să coincidă cu data publicării acesteia în Monitorul Oficial al Republicii Moldova; data intrării în vigoare a legii, prevăzută în textul ei, nu poate precede data publicării acesteia.

După cum este cunoscut din teoria dreptului, *aplicarea legii comportă dimensiuni spațiale și temporale, care implică producerea efectelor juridice în anumite limite spațiale și intervale de timp*.

În această ordine de idei vom menționa că fiecare lege trebuie să stabilească **data intrării în vigoare**. Pentru **stabilirea momentului intrării în vigoare** prin dispoziție de datare se va avea în vedere menționarea precisă a zilei în care va înceta durată de valabilitate. Cu acest prilej vom apela la procedee de tehnică legislativă, după cum urmează: 1) *publicare*: 27 iunie 2019; *în vigoare*: 28 iunie 2019; *abrogare*: 27 decembrie 2019; 2) *publicare*: 31 mai 2019; *în vigoare*: 1 iunie 2019; *abrogare*: 30 noiembrie 2019 (fiindcă nu există „31 noiembrie”); 3) *publicare*: 30 august 2018; *în vigoare*: 31 august 2018; *abrogare*: 28 februarie 2019, fiindcă nu există „29 februarie 2019”. În principiu, legiuitorul poate alege termenul pentru intrarea în vigoare. În acest scop, va ține seama de faptul că multe reglementări necesită o anumită perioadă de pregătire pentru implementare. După aceea, ar trebui să existe un interval rezonabil de la publicare și până la intrarea în vigoare.

Din punctul de vedere al tehnicii legislative, momentul intrării în vigoare trebuie să fie stabilit cât mai precis posibil, pentru toate părțile care compun actul legislativ, astfel încât să fie asigurată claritatea necesară a actului juridic [11]. Dacă legea nu are nevoie de o perioadă de pregătire sau nu are efect retroactiv, conținutul dispoziției de intrare în vigoare va fi, de regulă, următorul: „*Prezenta lege intră în vigoare în ziua care urmează datei publicării. Ziua publicării este cea în care a apărut ediția respectivă a Monitorului Oficial*”. Trebuie evitate formule, cum ar fi: intră în vigoare „... la data publicării”, deoarece ar însemna că dispoziția produce efecte din ziua în care a fost editat Monitorul Oficial, adică de la ora 00:00. În aceste condiții, orice lege devine retroactivă, ceea ce s-ar putea să nu fie admisibil în unele circumstanțe. Neechivoc și în același timp accesibil pentru cel care lucrează cu legea este ca intrarea în vigoare să fie stabilită prin indicarea unei date concrete. În acest fel, momentul intrării în vigoare este ora 00:00 a datei indicate. *Exemplu:* Prezenta lege intră în vigoare la 01 ianuarie 2019. Dacă a fost stabilită o dată concretă în timpul procesului legislativ, aceasta trebuie verificată periodic, fiindcă s-ar putea să fie necesară o amânare.

Legea poate intra în vigoare și după trecerea unui anumit termen de la publicare. Termenul trebuie să fie menționat expres în lege, mai ales dacă este nevoie de un interval de timp pentru ca dispozițiile să producă efecte. Dezavantajul unei formulări posibile: „*Prezenta lege intră în vigoare după o lună de la publicare*” este acela că nu reiese clar dacă prima zi a termenului este ziua publicării sau dacă sunt valabile regulile când data publicării nu se ia în calcul. Dacă stabilirea datei calendaristice pentru intrarea în vigoare are legătură cu data publicării, iar intrarea în vigoare urmează după mai multe luni, este necesară o formulare complicată, deoarece lunile au lungimi diferite. Exemple de calcul: 1) *publicat:* 17 iulie 2018; *în vigoare:* 17 martie 2018; 2) *publicat:* 31 august 2019; *în vigoare:* 1 mai 2019 (deoarece nu există „31 aprilie”); 3) *publicat:* 29 iunie 2008; *în vigoare:* 1 martie 2019 (deoarece nu există „29 februarie 2019”). Legiuitorul poate stabili *intrarea în vigoare sub condiție*, ceea ce înseamnă că intrarea în vigoare urmează să se facă în funcție de un eveniment exterior propriu-zis, dar și de un eveniment juridic (spre exemplu, încheierea unui tratat internațional, intrarea în vigoare a unui act legislativ). *Evenimentul exterior* trebuie să poată fi recunoscut clar de către utilizatori. Producerea evenimentului exterior are ca efect tocmai intrarea în vigoare. În aceste condiții, înștiințarea publică reprezintă doar o constatare și notificare imediată a producerii evenimentului și a momentului producerii [11].

Pentru intrarea în vigoare în etape a legii noi, dispoziția care reglementează intrarea în vigoare poate să prevadă *momente diferite* (așa-numita intrare în vigoare pe etape). Într-o astfel de situație, trebuie să ne asigurăm că părțile care intră în vigoare mai devreme pot fi aplicate în mod autonom. Ordinea momentelor intrării în vigoare trebuie indicată în lege în *ordine cronologică*.

Nu intră în vigoare retroactiv *legile care stabilesc pedepse sau conțin circumstanțe agravante: fapta se pedepsește numai dacă a fost incriminată înainte de a fi săvârșită*. În cazul în care o lege urmează să intre în vigoare retroactiv și conține sancțiuni contravenționale și penale, este necesară o reglementare separată, așa cum prevăd recomandările pentru intrarea în vigoare la termene diferite. Astfel, legea poate intra în vigoare cel mai devreme în ziua care urmează datei publicării. Este interzisă intrarea în vigoare a legilor în așa fel încât să producă efecte juridice dezavantajoase într-un interval de timp anterior publicării (în felul acesta, s-ar ajunge la o „*retroactivitate autentică*”). Publicarea poate să piardă din valoarea sa dacă, imediat după data de referință, în organele de publicitate apar și alte modificări ale legii. În aceste condiții, ar trebui să se renunțe la publicare, dacă modificarea legii ar interveni după data de referință menționată în aprobarea de publicare, dar înainte de publicarea propriu-zisă.

Cu toate acestea, pot apărea probleme și în cazul *publicării premature*. În acest context vom sublinia că ponderea principală a activității normative actuale nu este reprezentată de adoptarea de reglementări primare, ci de modificarea normelor existente. Toate propunerile de modificare trebuie să respecte caracterul unitar și claritatea ordinii juridice. Adaptările trebuie să se integreze fără neconcordanțe în legislația de bază. În acest scop se impune în principiu modificarea în toate cazurile a *legii noi* care reglementează până în prezent situația de fapt în cauză.

Modificarea legii penale constă în completarea legii penale sau înlocuirea cu altă lege penală ori a unei norme penale cu altă normă penală. Conform regulii stabilite la alin.(2) art.7 al Legii Republicii Moldova cu privire la actele normative, nr.100 din 22.12.2017 [8], *actul normativ cu forță juridică superioară poate modifica sau abroga un act normativ cu forță juridică inferioară al aceluiași emitent. În cazul modificării expresive a actului inferior, modificarea are aceeași forță juridică ca și actul modificat*. În conformitate cu

prevederile art.62 (Modificarea actului normativ) al Legii nr.100/2017, modificarea actului normativ constă în *schimbarea oficială a textului actului, inclusiv a dispozițiilor finale sau tranzitorii, realizată prin modificări, excluderi sau completări ale unor părți din text*. Modificarea unui act normativ este admisă numai dacă nu afectează concepția generală ori caracterul unitar al actului respectiv. În caz contrar, actul normativ se înlocuiește cu un nou act, urmând să fie abrogat în întregime (alin.(1) art.63). Potrivit alin.(2) art.63 din aceeași lege, modificările aduse actului normativ trebuie să se integreze armonios în actul respectiv, asigurându-se unitatea de stil și de terminologie, precum și succesiunea firească a elementelor structurale. În același timp, dacă se modifică un singur articol sau punct dintr-un singur act normativ, în denumirea actului de modificare se face referire expresă la articolul sau punctul modificat și la actul normativ respectiv (alin.(3) art.63). Actul normativ de modificare are o forță juridică egală cu cea a actului supus modificării. Propunerile privind modificarea unui act normativ nu se prezintă, de regulă, mai devreme de 6 luni de la data intrării în vigoare a actului respectiv. În cazul în care actul normativ a fost adoptat, aprobat sau emis, dar nu a survenit data intrării în vigoare, modificarea acestuia se efectuează în condițiile art.62-63 ale Legii Republicii Moldova cu privire la actele normative.

În doctrină s-a afirmat, în același sens, că prima dintre condițiile ce asigură aplicabilitatea dreptului o constituie suficiența sa de definire, care vizează asigurarea rigorii atât în planul conceptualizării dreptului, a noțiunilor juridice, cât și în planul redactării actelor normative. Astfel, s-a remarcat că „*elaborarea legilor nu este numai o artă, ci este, în egală măsură, o știință sau, mai exact, o tehnică și, în plus, o tehnică dificilă*” [12]. Legile nu trebuie să fie subtile; ele sunt concepute pentru oameni cu posibilități modeste de înțelegere. Când excepțiile, limitările, amendamentele la o lege nu sunt necesare, este mai bine să nu existe. Asemenea detalii trimit mereu spre noi detalii. Nu trebuie aduse modificări la o lege fără un motiv întemeiat. În conceperea legilor trebuie avut în vedere ca acestea să nu tulbure firea lucrurilor [12].

Modificarea considerentelor unui act nu constituie o bună tehnică legislativă. Acele considerente formează un ansamblu coerent cu partea dispozitivă a actului, prezentând motivele care au stat la baza respectivului act la momentul adoptării sale în forma inițială. Numai o codificare sau o reformare a textului ar permite regruparea motivării inițiale și a motivării modificărilor succesive într-un nou ansamblu coerent de considerente, cu adaptările necesare. Modificările se fac sub forma unui text care se introduce în actul ce urmează a fi modificat. Modificarea trebuie să se integreze perfect în textul de bază. Trebuie respectate, în special, structura și terminologia acestuia [13, p.62].

Modificările elaborate și propuse în textul legii penale trebuie să genereze reglementări durabile (*durabilitate juridică*). Pentru a se evita efectuarea de modificări expuse, la rândul lor, la alte modificări, pot fi valorificate diferite posibilități de tehnică legislativă în materia legii penale. În scopul *asigurării durabilității și a continuității modificărilor* ce se cer în corpul unei legi penale, este necesar să se examineze, cu ocazia unei propuneri de modificare, dacă normele legii care va face obiectul modificării nu au devenit redundante sau lipsite de obiect, dacă nu necesită o actualizare sau dacă nu există posibilitatea de eliminare a reminiscenței de reglementare din legile anterioare de modificare [11]. Pentru trimiteri este suficient ca textul de referință să fie publicat, astfel încât fiecare să ia cunoștință de conținutul lui. Este posibilă și trimiterea la o normă care încă nu a intrat în vigoare, dar cu condiția ca norma de referință să fi fost deja publicată, astfel încât oricine să aibă posibilitatea de a lua cunoștință de conținutul acesteia. Este interzisă trimiterea la dispoziții legale încă nepublicate [*Ibidem*].

Modificarea sau completarea unui act normativ este admisă numai dacă nu este afectată concepția generală ori caracterul unitar al acelui act sau dacă nu privește întreaga ori cea mai mare parte a reglementării în cauză; în caz contrar actul se înlocuiește cu o nouă reglementare, urmând să fie în întregime abrogat.

Legea penală se modifică nu doar după săvârșirea unei fapte infracționale concrete. Uneori acest fenomen are loc și pe parcursul săvârșirii acesteia. În special, această situație are loc în cazul *infracțiunilor continue, prelungite și altor fapte infracționale extinse (distanțate) în timp*. În aceste cazuri, atât legea anterioară, cât și legea nouă devin legi penale care acționează la momentul săvârșirii faptei prejudiciabile și, prin urmare, determină caracterul infracțional și regimul sancționator al acesteia. Însă, legiuitorul nu a indicat care lege are prioritate. Legea penală poate fi modificată prin mai multe posibilități, uneori legea poate fi modificată doar parțial, fiind păstrat un alt fragment al acesteia; astfel, legiuitorul lasă această colizie nesoluționată. Însă, în opinia dominantă în doctrina penală, în cazul în care momentul săvârșirii infracțiunii este extins în timp și conține atât perioada acțiunii legii penale anterioare, cât și perioada acțiunii legii penale noi, atunci

urmează a fi aplicată legea penală mai favorabilă (mai blândă) reieșind din principiul umanismului [14, p.105].

În unele cazuri, în legea penală trimiterile sunt inevitabile. Sunt cazuri în care conținutul unei dispoziții nu poate fi redat, ci doar preluat prin trimitere. Astfel de situații apar atunci când este vorba despre hărți, tabele sau modele care nu pot fi reprezentate prin text [4, p.159]. Se indică și deciziile Curții Constituționale, prin care unele dispoziții de lege sunt declarate neconstituționale sau incompatibile cu alte legi sau prin care unele dispoziții de lege sunt declarate nule.

Prin trimitere, textele la care se face referire (norme de referință și alte texte de referință) devin parte din dispoziția care face trimiterea (*norma inițială*). Trimiterile pot fi: declaratorii; constitutive; în interiorul aceleiași legi; spre exterior; precise; axate pe conținut; rigide și flexibile. Atunci când o normă penală face trimitere la o altă normă determinată, de la care împrumută unul sau mai multe elemente, modificarea normei completatoare atrage și modificarea normei incomplete; în cazul abrogării normei completatoare, norma incompletă va păstra elementele preluate de la aceasta, în forma existentă la data abrogării, afară de cazul în care legea dispune altfel [11]. Pentru menținerea caracterului trimiterilor este bine ca în interiorul aceleiași legi să fie folosite formulări-standard pentru trimiteri de același fel. *Trimiterile trebuie să fie clare și lipsite de echivoc*. Trebuie să fie clar la ce dispoziție se face trimitere (*principiul clarității și preciziei conținutului*). Acesta este motivul pentru care referirile trebuie să fie cât mai concrete în norma inițială. Principiul clarității și preciziei conținutului cere și ca textul de referință să fie atât de precis determinabil, încât să poată fi inclus în norma inițială. O altă condiție de bază pentru a putea face o trimitere este ca textul de referință să fi fost publicat, iar accesul general să fie asigurat permanent. Trebuie de avut în vedere că orice modificare a unui act normativ trebuie să fie dublată de un control care să arate dacă, în felul acesta, se produc efecte asupra altor norme și în ce măsură rezultă efecte asupra normelor care fac trimitere la dispoziția supusă modificării (*controlul trimiterilor*).

Simultan, pe lângă avantajele, în cazul folosirii trimiterilor există și dezavantaje. Astfel, *trimiterile creează o ruptură în context și afectează cursivitatea*. Conținutul general al unei norme nu reiese doar din norma inițială, ci numai din corelarea cu norma de referință. Aceste dezavantaje pot fi atenuate atunci când norma inițială face trimitere la norma de referință. Dacă și norma de referință conține trimiteri, trebuie ca, pe lângă norma inițială și cea de referință, să fie studiate și alte dispoziții legale, pentru a cunoaște ce a fost reglementat. De aceea, este mai bine să nu se facă trimitere la o normă care, la rândul ei, face trimitere la o alta (*serii de trimiteri*) [15, p.129].

În cazul în care legea nouă dispune de un cuprins oficial, este necesară modificarea acestuia în situația în care modificarea normelor produce efect asupra cuprinsului. Cuprinsul are exclusiv rol orientativ; acesta nu prezintă un conținut de reglementare, ci reflectă numai structura existentă a legii. Pentru a indica acest aspect, în dispozițiile de modificare aferente este utilizat cu caracter unitar termenul „*trimitere*”. Dacă se urmărește modificarea termenului de intrare în vigoare, trebuie să se asigure că legea corespunzătoare de modificare este publicată și intră în vigoare anterior termenului de intrare în vigoare care va face obiectul modificării. În cazul în care legea nouă este adoptată pe perioadă determinată, modificarea poate avea ca obiect *amânarea expirării perioadei de valabilitate sau abrogarea completă a limitării în timp*. În asemenea situație, dispoziția de modificare urmărește înlocuirea datei de abrogare cu noua dată sau eliminarea normei de abrogare. În toate cazurile trebuie să se asigure că legea corespunzătoare de modificare este publicată și intră în vigoare anterior datei de abrogare prevăzute prin lege. În caz contrar, legea este abrogată, fiind necesară o nouă adoptare a acesteia. În practica de reglementare, în mențiunea de modificare este menționată în toate cazurile ultima lege de modificare publicată, chiar dacă aceasta nu a intrat încă în vigoare. Astfel se asigură posibilitatea de a urmări modificările în succesiune completă până la ultima publicare a textului integral.

Înșirea din vigoare este cel de-al treilea moment al acțiunii în timp a normei juridice care presupune *înșirea efectelor actului normativ*, activitatea juridică fiind sub semnul perisabilității. Astfel, *momentul final*, respectiv acela al încetării acțiunii actului normativ, și anume – încetarea acțiunii normei juridice, are loc prin abrogare, prin expirarea termenului pentru care ea a fost edictată și prin căderea în desuetudine. În conformitate cu alin.(1) art.74 al Legii nr.100/2017 (Încetarea acțiunii actului normativ), acțiunea actului normativ încetează dacă: actul este abrogat; actul este declarat neconstituțional sau, după caz, ilegal prin hotărâre definitivă a instanței competente; termenul de aplicare a actului a expirat; actul s-a consumat; actul a devenit desuet.

Ieșirea din vigoare a normei juridice presupune încetarea de aplicare a acesteia și, pe cale de consecință, a posibilității de aplicare a acesteia față de persoanele care au încălcat prohibițiunea ce se conține în dispoziția respectivei norme juridico-penale. Drept excepție constituie infracțiunile care sunt comise în perioada acțiunii legii penale care a fost abrogată. Ea își va păstra forța juridică în cazul în care nu înlătură caracterul penal al faptei sau în alt mod nu îmbunătățește situația persoanei condamnate. Această acțiune a legii penale este denumită *ultraactivitatea legii penale*. Încetarea acțiunii legii penale înseamnă că normele acesteia nu se aplică față de faptele infracționale prevăzute în ea, însă săvârșite după ce aceasta și-a pierdut forța juridică. În același timp, conform regulii generale, forța juridică a legii penale abrogate se păstrează în cazul în care astfel de fapte nu vor intra sub incidența legii noi, cu condiția că legea anterioară a fost mai blândă. Încetarea acțiunii legii penale duce la încetarea răspunderii penale, dacă abrogarea legii penale desemnează excluderea caracterului infracțional al faptei sau a regimului sancționator al acesteia. *Efectele juridice ale ieșirii legii penale din vigoare* pot avea un impact substanțial asupra participanților la raporturile juridico-penale, uneori chiar și mai mare decât impactul efectelor juridice ale intrării în vigoare a acesteia.

În ce privește *diversele forme de ieșire din vigoare a normelor juridice*, este necesar să divizăm întregul sistem de norme juridice, după acțiunea lor în timp, în două grupe, și anume:

– când durată în timp a legilor (viața legii) nu a fost limitată (a fost emisă pentru un timp nedeterminat) și atunci încetarea acțiunii lor are loc prin una dintre formele *abrogării*;

– când durată în timp a normei juridice este limitată și atunci norma juridică își încetează aplicabilitatea *prin expirarea termenului (ajungerea în termen)*, fără a fi nevoie de vreo constatare formală sau decizie specială în acest scop (se îndeplinește termenul de aplicare, fără nicio altă formă specială). Încetarea efectelor ei operând *ope legis* în situația normelor juridice cu termen sau edictate pentru o cauză excepțională. Încetarea aplicării unei legi *prin căderea în desuetudine* înseamnă că legea își încetează valabilitatea prin neaplicare, ceea ce este rezultatul unor transformări care s-au produs în societate și care vin în contradicție cu prevederile legii respective (în urma unor revoluții sau insurecții politice, legea rămânând, practic, fără obiect). În atare situație se zice că „*legea este depășită total de evenimente*” și, ca atare, nimeni nu mai apelează la ea. În literatura de specialitate se întâlnește și un alt temei – *dispariția obiectului reglementării*.

Drept urmare a practicii legislative create, sunt identificate următoarele forme de ieșire din vigoare a legii penale:

1) *abrogarea* (a) prin actul normativ de sine stătător; (b) prin indicarea la abrogarea în textul legii penale noi; (c) prin adoptarea unei liste de sine stătătoare a legilor penale care își pierd forța juridică în legătura cu adoptarea unui alt act normativ cu caracter juridico-penal);

2) *substituirea prin legea penală adoptată* (prin substituirea legii penale prin altă lege cu același conținut semantic) dacă aceasta nu conține indicații speciale cu privire la ieșirea din vigoare a legii penale anterioare. Spre exemplu, Codul penal precedent a prevăzut o normă juridico-penală în Partea specială, însă noul Cod nu o mai prevede. Astfel, observăm că legea penală nouă nici nu conține careva indicații speciale cu privire la ieșirea din vigoare a normei vechi. Ea a dispărut ca entitate împreună cu ieșirea din vigoare a Codului penal anterior. Se primește că este o *abrogare oblică (indirectă)*, fiind exemplu al necorespunderii ei legislației care are însemnătate prioritară;

3) *la expirarea termenelor de acțiune a legii penale*, în cazul în care această lege a fost adoptată pentru o perioadă de timp concretă – *ajungerea la termen sau dispariția condițiilor speciale care au impus adoptarea legii*. Potrivit alin.(6) art.67 al Legii nr.100/ 2017, în lista actelor normative ce urmează a fi abrogate se includ nu doar actele sau dispoziții ale acestora care vin în contradicție cu noul act ori care au fost încorporate de acesta, ci și actele sau dispoziții ale acestora care și-au pierdut actualitatea, însă formal nu sunt abrogate;

4) *în caz de încetare a rapoartelor sociale care urmau a fi ocrotite prin astfel de norme juridico-penale* – schimbarea situației (a condițiilor, a împrejurărilor) care au stat la baza adoptării legii penale abrogate; dispariția obiectului de ocrotire (protecție) și ieșirea din vigoare prin schimbarea condițiilor social-politice. Astfel, pierderea forței juridice a legii penale are loc și atunci când raporturile sociale care necesită ocrotire specială juridico-penală nu mai există [6, p.260]. Paralel cu cele constatate, în literatura de specialitate se precizează că juriștii urmează să delimiteze acțiunea legii penale și posibilitatea de săvârșire a faptei infracționale care este prevăzută de această lege. În opinia autorilor, încetarea împrejurărilor de aplicare a normei penale nu poate fi recunoscută în calitate de temei de sine stătător de ieșire din vigoare a legii penale. Astfel,

legea penală va ieși din vigoare doar în cazul în care aceasta va fi în mod expres abrogată de legiuitor sau va fi substituită de o altă lege nouă [15, p.92].

I. Abrogarea. Abrogarea reprezintă modalitatea tipică de ieșire din vigoare a legii penale și înseamnă eliminarea acesteia din peisajul legislației active, iar actul normativ abrogator trebuie să aibă aceeași forță juridică pe care o are și actul abrogat. Ca modalitate de încetare a efectelor juridice, abrogarea poate interveni sub forma unei intervenții distincte în finalul unui act normativ care reglementează o anumită problemă sau sub forma unui act normativ de abrogare distinct care are ca obiect exclusiv abrogarea mai multor acte normative. După cum putem observa, abrogarea își realizează prima dintre funcțiile sale prin scoaterea din vigoare a unor dispoziții normative care se află în contradicție cu altele. Legiuitorul, atunci când introduce în sistemul dreptului o nouă reglementare juridică, este dator să asigure corelarea acesteia cu restul elementelor ce compun sistemul de drept.

Abrogarea, fiind cea mai importantă modalitate de încetare a efectelor actelor normative, poate fi definită ca scoaterea din vigoare a unei norme juridice, a unei legi în general, ceea ce atrage după sine încetarea aplicării acesteia, ca urmare a intrării în vigoare a unei norme noi.

Romanii spuneau în acest sens: *cujus est condere legem ejus est abrogare*. În virtutea acestui principiu, numai cel care face legea o poate abroga. Pe cale de consecință, este scoasă din vigoare o normă juridică care își încetează efectele ca urmare a faptului că s-a adoptat un alt act legislativ ulterior și contrar ei. În legătură cu caracterul activ al reglementărilor, este necesară utilizarea de către legiuitor a abrogării ca modalitate de încetare a efectelor unui act normativ.

În conformitate cu prevederile alin.(1) art.65 (Intervenirea abrogării) al Legii nr.100/2017, *abrogarea este un procedeu tehnico-juridic de suprimare prin care sunt scoase din vigoare prevederile actului normativ ce nu mai corespund echilibrului dintre cerințele sociale de reglementare legală*. Potrivit alin.(2) art.65 al Legii nr.100/2017, abrogarea intervine în următoarele cazuri: pentru anularea dispozițiilor dintr-un act normativ care a intrat în conflict cu dispozițiile altui act normativ de aceeași forță juridică sau de o forță juridică superioară; pentru înlăturarea discrepanțelor și neclarităților; pentru degrevarea legislației de normele desuete; pentru evitarea paralelismelor în legislație.

În conformitate cu prevederile alin.(1) art.66 (Tipurile abrogării) al Legii nr.100/2017 abrogarea poate fi totală sau parțială. Condițiile generale de abrogare sunt expuse în art.67 al Legii nr.100/2017. Potrivit prevederilor alin.(1) art.68 (Momentul abrogării) al Legii Republicii Moldova *cu privire la actele normative*, nr.100 din 22.12.2017, dacă într-un nou act normativ este menționat expres că la intrarea în vigoare a acestuia se abrogă un act existent, atunci actul din urmă se consideră abrogat din momentul intrării în vigoare a noului act. Însă, potrivit alin.(2) art.68 al acestei legi, dacă dispozițiile noului act normativ intră în vigoare la date diferite, în acesta, după caz, se stabilește expres lista actelor normative sau a dispozițiilor care se abrogă și, corespunzător, datele abrogării, urmând etapele intrării în vigoare a noului act normativ. Cu toate acestea, actul normativ abrogat sau prevederi ale acestuia abrogate nu se repun în vigoare în cazul abrogării actului care a prevăzut abrogarea lor (alin.(3) art.68 al legii).

Teoria abrogării actelor normative poate fi sintetizată într-un singur principiu: legea nouă abrogă legea anterioară (lex posterior derogat priori). În cazul în care, la adoptarea unui act, legiuitorul apreciază că unele acte sau dispoziții anterioare nu ar mai trebui aplicate, adică au devenit *desuete*, securitatea juridică impune ca abrogarea lor să fie menționată în mod expres în actul respectiv. Un act poate fi desuet nu doar din cauza incompatibilității directe cu noile norme, ci și, de exemplu, ca urmare a extinderii domeniului de aplicare a acestora. Pe de altă parte, un act a cărui perioadă de aplicare stabilită chiar prin acesta s-a scurs nu trebuie să facă obiectul unei abrogări. Abrogarea expresă a unor dispoziții din acte anterioare înseamnă că nicio altă dispoziție nu este abrogată, ceea ce reduce riscul de incertitudine cu privire la menținerea sau nu a unor norme care erau în vigoare până la acel moment [13].

Dintr-o altă perspectivă, realizarea funcției de eliminare a redundanțelor din reglementările juridice se realizează în exclusivitate prin abrogarea expresă directă. Există numeroase cazuri în care legiuitorul se vede obligat să preia în noua reglementare o serie de dispoziții care sunt deja în vigoare. Această preluare se impune fie pentru a se asigura caracterul complet al noii reglementări juridice, fie pentru a se articula organic diferitele prevederi ale noului act normativ, sau din alte motive. Pentru a se evita ca astfel de dispoziții să figureze, în același timp, în noua reglementare și în acte normative anterioare, legiuitorul urmează să recurgă la abrogarea elementelor redundante și a altor texte care fără a fi identice îndeplinesc aceleași funcții juridice atât în vechiul act normativ, cât și în cel nou.

Uneori, abrogarea unui act normativ este simplă, ea scoate din vigoare acte normative fără a fi necesar să pună în loc o altă reglementare. Este situația în care nu mai există o necesitate de reglementare. În majoritatea cazurilor, însă, legile se succed. Dacă între momentul ieșirii din vigoare a unui text și cel al intrării în vigoare a altui text trece un interval de timp, în această perioadă ne aflăm în fața unui vid legislativ. Un astfel de vid atrage anarhia. Raporturile sociale scapă de sub controlul legii, putându-se dezvolta haotic într-un sens contrar intereselor societății. Iată de ce vidul trebuie evitat, fiind de preferat abrogarea unui act normativ numai în cadrul textului celui ce urmează a-i lua locul.

După criteriul modalității de realizare, abrogarea este de două feluri, și anume: *expresă* (directă sau indirectă) și *tacită*. *Abrogarea expresă* (directă sau indirectă) are loc când noul act normativ prevede în mod expres (direct) că vechea normă se abrogă (desființarea efectelor vechii reglementări prin precizarea în detaliu, în conținutul noului act normativ, a actelor normative scoase din vigoare). În cazul abrogării expresive directe (*in concreto*), legiuitorul declară că se abrogă anumite categorii de acte normative identificate prin titlu, număr și an al adoptării, data publicării și numărul Monitorului Oficial al Republicii Moldova în care au fost publicate. Modalitatea abrogării expresive directe este uzitată într-un sistem de drept cu o tehnică legislativă bine pusă la punct.

Realizarea funcției abrogării de eliminare a antinomiilor juridice se realizează și prin abrogarea expresă indirectă. În consecință, abrogarea expresă indirectă (*in abstracto*) are loc când noul act normativ (norma juridică) nu numește în mod expres actul normativ care se abrogă (sau anumite norme juridice din el), dar se limitează la prevederea că se abrogă toate actele normative anterioare care contravin noii reglementări. Abrogarea expresă indirectă utilizează formula „pe data intrării în vigoare a prezentului act normativ se abrogă orice dispoziție legală contrară”, fără să se mai precizeze în detaliu actul normativ abrogat, obligația de a verifica dacă un act normativ este abrogat revenind organului care aplică legea nouă. Abrogarea poate să depindă de producerea unui eveniment exogen (spre exemplu, abrogarea unui alt act legislativ – abrogare condiționată).

Abrogarea tacită, sau abrogarea implicită, are loc atunci când dispozițiile noii norme juridice instituie pentru aceleași fapte o altă reglementare; în acest caz nu sunt abrogate decât acele norme vechi care contrazic norma juridică nouă. Abrogarea tacită operează numai dacă suntem în prezența aceluiași fel de dispoziții. Dispozițiile cuprinse într-o lege specială abrogă numai dispozițiile cuprinse într-o lege specială. Prin dispozițiile unei legi generale nu pot fi abrogate dispozițiile unei legi speciale, și invers: prin dispozițiile unei legi speciale nu pot fi abrogate dispozițiile unei legi generale. Această formă de abrogare intervine atunci când, deși noul act normativ nu prevede nimic în legătură cu acțiunea vechilor norme juridice, *noua reglementare este diferită de vechea reglementare, organul de aplicare înțelegând implicit că, în mod tacit, legiuitorul a dorit să scoată din vigoare vechea reglementare*. Ea este foarte apropiată de *abrogarea expresă indirectă*, în sensul că și în acest caz constatarea abrogării unor reglementări juridice se face de către autoritatea care aplică legea, în virtutea contradictorialității a două texte legislative apărute la date diferite sau la niveluri ierarhice diferite. În acest caz, legea penală sau norma penală scoasă din vigoare este determinată în mod implicit sau virtual. În lipsa unei manifestări expresive de voință a legiuitorului, organul de aplicare a legii este dator să elimine această *antinomie juridică*, pentru a putea identifica textul legal ce urmează a fi aplicat într-un caz dat. Abrogarea tacită a legii ridică uneori probleme serioase de interpretare a voinței legiuitorului. Vom fi în fața unei abrogări tacite numai dacă se stabilește neîndoiește că prin adoptarea legii noi legiuitorul a vrut să scoată din vigoare legea veche. Așa fiind, este posibil ca legea nouă să nu aibă caracterul unei norme de abrogare totală, fiind menită exclusiv să limiteze domeniul de aplicare a normei penale vechi, adică să aibă un caracter de abrogare parțială a acesteia.

În virtutea acestor principii, atunci când există două texte legislative contradictorii emise la date sau niveluri diferite, textul cel mai recent sau cel cu forță juridică superioară este în vigoare, iar cel anterior ori cu forță juridică inferioară este considerat abrogat. În astfel de cazuri, se prezumă că voința ultimă a legiuitorului este cea valabilă, ea incluzând și intenția de a abroga dispozițiile contrare.

Principiul *Lex posterior derogat prior* se aplică și în cazul abrogării expresive indirecte, abrogare care se deosebește de cea tacită doar prin faptul că, în primul caz, legiuitorul se simte obligat să atragă atenția celui care aplică legea că există reglementări juridice ce se află în contradicție cu noua reglementare. În cazul abrogării tacite sau implicite, această atenționare lipsește, ceea ce nu-l scutește pe cel care aplică legea să se confrunte cu astfel de situații. Într-o bună tehnică legislativă e de preferat folosirea abrogării expresive directe

pentru respectarea principiului legalității [16, p.181]. Însă, în activitatea de legiferare este preferabilă, în toate cazurile, abrogarea expresă directă. Numai pe această cale se face o delimitare clară între normele juridice care sunt în vigoare și cele care sunt abrogate prin voința legiuitorului, evitându-se orice neclaritate sau confuzie în această materie.

În funcție de extinderea efectelor juridice, abrogarea poate fi *totală* – sunt abrogate toate dispozițiile cuprinse într-un act normativ, actul normativ fiind scos din vigoare în totalitate; *parțială* – sunt abrogate numai anumite prevederi, dispoziții ale unui act, cu alte cuvinte, este scoasă din vigoare numai o parte a actului normativ vizat. *Abrogările parțiale sunt asimilate modificărilor de acte normative, actul normativ abrogat parțial rămânând în vigoare prin dispozițiile sale neabrogate* [17, p.5]. În cazul unei abrogări parțiale intervenite succesiv, ultima abrogare se va referi la întregul act normativ, nu doar la textele rămase în vigoare.

Pentru abrogare ar trebui indicată *o dată concretă*. Dacă abrogarea este prevăzută pentru prima zi, la ora 00:00, sau pentru ultima zi, la ora 24:00, dintr-o lună sau dintr-un an, se poate utiliza formula „*se abrogă la...*”. Dacă însă norma urmează să fie abrogată la o altă dată decât cele de sus, formularea va fi „*se abrogă cu trecerea datei de...*”. **Termenul** este *intervalul de timp delimitat, deci determinat sau determinabil*. De regulă, termenele se calculează în zile întregi [11]. Reglementările privind datele de referință și termenele sunt foarte importante, fiindcă stabilesc când se naște sau se stinge un drept, dacă acțiunea persoanei este sau nu relevantă, dacă normele produc efecte sau nu mai sunt în vigoare. Datele de referință și termenele trebuie să asigure claritate. La folosirea prepoziției „*la*” trebuie făcută deosebirea dintre începutul unei perioade viitoare sau sfârșitul unui interval trecut. Data menționată este inclusă în totalitate în termenul care începe sau se sfârșește: „*... intră în vigoare la 13 aprilie 2019*” înseamnă că actul normativ va produce efecte începând din ziua menționată, ora 00:00. În schimb, în cazul în care actul normativ „*... se abrogă pe 12 aprilie 2019*”, înseamnă că acesta își pierde valabilitatea odată cu sfârșitul zilei menționate, la ora 24:00.

Prin dispozițiile de modificare „*abrogare*” și „*eliminare*” se urmărește îndepărtarea textului menționat, fără adoptarea altor dispoziții. Diferențierea este de natură formală: se abrogă unități structurale integrale (spre exemplu, părți, secțiuni, alineate, teze, puncte, litere). Se elimină părți de propoziție, precum și titluri. Această diferențiere se aplică și în cazul în care reglementările juridice vizate nu au intrat încă în vigoare sau dacă sunt lipsite de obiect. Dispozițiile de modificare „*abrogare*” și „*ieșire din vigoare*” diferă numai prin secțiunea în care sunt prevăzute; cu toate acestea, numai reglementările intrate anterior în vigoare pot fi abrogate. Prin abrogarea unităților structurale numerotate ale unei legi inițiale apar *lacune* de numerotare. Pentru a reduce eforturile necesare în acest scop, în practică aceste lacune sunt acceptate frecvent. La republicarea legii, în secțiunile respective, după numerotare s-ar menționa: „*(abrogat)*”. În această ordine de idei trebuie făcute delimitări între *abrogare* și *derogare* în sensul că, în timp ce prima are ca efect *încetarea definitivă a normei*, derogarea nu scoate o normă din vigoare, ceea ce înseamnă că, înlăturându-se această excepție, *norma redevine aplicabilă*.

Abrogarea nu poate fi egalată cu dezincriminarea din următoarele considerente: chiar dacă se abrogă o dispoziție legală, fapta poate fi în continuare incriminată într-o altă dispoziție (alt articol din altă normă penală cu altă denumire marginală etc.); abrogarea legii speciale nu echivalează cu dezincriminarea dacă fapta este incriminată în legea generală; abrogarea normei completatoare a unei norme-cadru (*in alb*) nu echivalează cu abrogarea normei-cadru care nu va putea fi aplicată până la apariția unei noi norme completatoare. Dezincriminarea nu mai este incriminată sub nicio formă de legislația națională. *Încetarea acțiunii legii penale prin neinclusiunea normelor juridico-penale care stabilesc caracterul penal al faptei, precum și regimul sancționator pentru comiterea acesteia, desemnează că această faptă este dezincriminată* [6, p.258]. Abrogarea unui act normativ prin apariția unui nou act normativ nu trebuie confundată cu republicarea sa, în acest din urmă caz reglementări noi apărând numai în cazuri excepționale.

II. Cea de-a doua modalitate de încetare a efectelor normelor juridice este *ajungerea acestora la termen*, fiind o modalitate de ieșire din vigoare aplicabilă în cazul normelor juridice temporare. În conformitate cu alin.(7) art.67 al Legii nr.100/2017, actele normative sau dispoziții ale acestora care au avut aplicare *temporară* și au termenul de aplicare depășit nu se abrogă. Dacă raportarea actului sau a unor dispoziții ale acestuia la categoria celor temporare prezintă îndoieli, actul sau prevederile respective se abrogă. Potrivit alin.(8) art.67 al Legii nr.100/2017, în cazul în care actul normativ, pe lângă normele temporare al căror termen de aplicare a expirat, conține norme permanente în vigoare care urmează să fie abrogate, se abrogă actul în întregime.

În multe cazuri legiuitorul nu stabilește norme juridice cu o durată nedeterminată: el instituie norme juridice care se aplică o perioadă determinată de timp: o lună, un an etc. Împlinirea termenului pentru care au fost emise respectivele acte normative are ca efect încetarea acțiunii normei juridice, încetarea producerii de efecte juridice, încetare care intervine *ope legis*, de drept.

Dacă norma juridică prevede un termen până la care va fi aplicată, ajungerea la termen o scoate din vigoare. Sunt anumite legi care, prin natura lor, sunt temporare. Această modalitate constituie excepția de la regulă, actele normative temporare având de la început limitată acțiunea pentru o perioadă determinată, prestabilită. Au caracter temporar actele normative elaborate în situații de excepție: stare de război, calamități naturale etc. Odată cu încetarea acestor stări excepționale, este și firesc ca și legile edictate să-și piardă efectele juridice. Sunt anumite legi care, prin natura lor, sunt temporare (de exemplu, legile de abilitare a Guvernului de a emite ordonanțe, legile bugetare).

Expirarea termenului de acțiune a legii penale presupune, de regulă, împlinirea unui termen calendaristic de acțiune a legii concrete, anterior indicat în această lege. Legea penală își poate pierde forța juridică și fără editarea unui act normativ nou, în cazul în care ea a fost adoptată pentru o perioadă strict determinată de timp, iar timpul acesteia a expirat. De menționat că noi nu avem careva legi penale care s-ar adopta pentru o perioadă concretă de timp. Niciun autor nu aduce exemple de astfel de legi, însă indică doar că posibilitatea unor astfel de legi nu se exclude, ceea ce, în opinia noastră, ar fi inadmisibil pentru legea penală, în special. Considerăm că legea penală nu poate fi adoptată pentru o perioadă *a priori* determinată.

Spre deosebire de intrarea în vigoare, *durata legii* nu se stabilește de la început. De regulă, cele mai multe legi nu conțin dispoziții privind data abrogării. Legile au valabilitate nelimitată. Totuși, există posibilitatea limitării duratei de valabilitate a unei legi. Este vorba despre *legile temporare*, a căror *dată de expirare* este menționată în mod expres. Însă, se recomandă abținerea de a folosi prea mult actele legislative pe perioadă determinată, deoarece nu concordă cu așteptările utilizatorilor, care își doresc o legislație constantă și sigură. Într-adevăr, astfel de legi reprezintă *un pericol* și din alte două puncte de vedere: s-ar putea ca timpul să fie prea scurt pentru a prelungi termenul sau pentru a elimina această limitare, pentru a obține efectul dorit (caracterul permanent al dispozițiilor). În aceste condiții, dispozițiile legale s-ar abroga prin ajungere la termen, ceea ce ar însemna că ar trebui emise altele complet noi.

În acest sens apare un alt pericol: *s-ar ajunge la prelungirea termenului spre finalul perioadei, fără să rămână însă suficient timp pentru a se verifica cu grijă dacă mai sunt necesare și în ce măsură reglementările din respectivul act juridic*. Actele normative temporare pot fi adoptate atunci când se apreciază că necesitatea reglementării este doar temporară, adică atunci când este necesar un sprijin urgent sau unic.

III. În sfârșit, ultima formă de încetare a acțiunii unui act normativ (norme juridice) este *căderea în desuetudine*. Potrivit alin.(9) art.67 al Legii Republicii Moldova *cu privire la actele normative*, nr.100 din 22.12.2017, dacă actul normativ a devenit desuet, acesta este abrogat în întregime, chiar dacă unele elemente structurale ale acestuia au fost abrogate anterior. Această modalitate intervine atunci când ipoteza normei juridice a încetat să se mai raporteze la relații sociale curente. Atunci când realitățile sociale ce cad sub incidența normei juridice încetează să mai existe, norma juridică rămâne fără obiect și își încetează aplicabilitatea. Cu alte cuvinte, o normă juridică se consideră căzută în desuetudine atunci când, deși formal ea este în vigoare, totuși nu este rațional de a fi aplicată și aceasta datorită dezvoltării relațiilor sociale, schimbărilor social-politice și economice survenite în societate, faptului că stările de lucruri care au determinat necesitatea elaborării acestui act normativ au încetat să mai existe sau necesitatea nu mai poate fi susținută. Toți sunt de acord că normele juridice cutumiare își pot înceta acțiunea prin căderea lor în desuetudine. Dar ceea ce este pus sub semnul întrebării este dacă norma de drept scris dispare prin cădere în desuetudine. Opinia tradițională înclină spre un răspuns negativ, motivându-se prin aceea că, deși *legea este reflectarea unor nevoi speciale care i-au determinat apariția, este necesară o abrogare certă și nu trebuie încurajată nesupunerea prelungită și generalizată față de lege, pe care o presupune căderea în desuetudine*. Însă, ar fi incorect a considera desuetudinea ca simplă neaplicare prelungită a textului legii care duce la dispariția lui.

Prin urmare, concluzionăm că *desuetudinea trebuie să opereze ca o modalitate de încetare a acțiunii normei juridice în timp, iar neaplicarea legii trebuie să rezulte nu din dorința de sustragere de la lege sau din simpla indiferență, ci din convingerea că norma desuetă nu mai trebuie sprijinită, fiind incompatibilă cu convingerile juridice și morale elementare, curente în societate, sau, pur și simplu, pentru că ea constituie un nonsens*.

IV. Încetarea efectelor juridice ale actelor normative prin alte modalități. În afara celor trei modalități clasice consacrate în doctrină, mai sus menționate, de încetare a efectelor juridice ale actelor normative, pot fi întâlnite și alte cazuri de încetare a efectelor juridice, cazuri ce vor fi analizate în cele ce urmează. Sfera *instituției încetării efectelor juridice* a actelor normative este mult mai largă decât sfera *abrogării actelor normative*, abrogarea putând interveni în unele cazuri doar pentru a scoate actul normativ din dreptul pozitiv și nu pentru a marca încetarea efectelor lui juridice.

Prin **declararea neconstituționalității** unei legi (sau norme) penale se realizează un caz special de ieșire din vigoare a legii (normei) penale. Deciziile Curții Constituționale prin care se declară neconstituționalitatea unei legi ori a unor dispoziții ale acesteia constituie o formă de sine stătătoare de ieșire din vigoare a legii, în conformitate cu art.69 al Legii Republicii Moldova *cu privire la actele normative*, nr.100 din 22.12.2017. Actele normative sau dispozițiile acestora declarate neconstituționale se aduc în concordanță cu hotărârile Curții Constituționale în modul stabilit de Codul jurisdicției constituționale nr.502/1995 și de *Legea cu privire la Curtea Constituțională*, nr.317/1994.

Un exemplu relevant de declarare a neconstituționalității unei norme juridico-penale va servi cazul castrării chimice introduse de legiuitor în calitate de măsură de siguranță. La 24 mai 2012, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat *Legea nr.34 pentru completarea unor acte legislative*. Prin legea menționată, în scopul înlăturării unui pericol și preîntâmpinării faptelor prevăzute de legea penală, în Codul penal și în Codul de executare a fost introdusă, ca măsură de siguranță, castrarea chimică a infractorilor ce atentează la libertatea și inviolabilitatea sexuală a altor persoane, inclusiv a minorilor. Astfel, prin articolul I pct.1 și pct.2 al Legii nr.34/2012, alin.(2) art.98 CP RM a fost completat cu *lit.b¹) castrarea chimică* și în Codul penal a fost introdus articolul 104¹ cu următorul cuprins:

„Articolul 104¹. Castrarea chimică

(1) *Persoanelor care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală care atentează la inviolabilitatea sexuală a altei persoane, inclusiv a minorilor, de către instanța de judecată li se poate aplica măsura de siguranță castrarea chimică în condițiile prevăzute la alin.(2)-(4).*

(2) *Castrarea chimică se aplică obligatoriu de către instanța de judecată, ca măsură de siguranță, pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art.171 alin.(3) lit.a) și b), la art.172 alin.(3) lit.a), indiferent de pedeapsa principală aplicată.*

(3) *Castrarea chimică poate fi aplicată de către instanța de judecată pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la lit.a) alin.(2) art.171, lit.c)-f) alin.(3), la lit.a) alin.(2), lit.a¹)-e) alin.(3) art.172 CP RM.*

(4) *Castrarea chimică se efectuează de către instituțiile medicale în comun cu instituțiile penitenciare, conform Regulamentului aprobat de Guvern, în ultimele 3 luni de ispășire a pedepsei, după rămânerea irevocabilă a sentinței de condamnare.”*

În conformitate cu Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.18 din 04.07.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal nr.985-XV din 18 aprilie 2002 și Codul de executare nr. 443-XV din 24 decembrie 2004, în redacția Legii nr.34 din 24 mai 2012 pentru completarea unor acte legislative (*Sesizarea nr.11a/2013*) [18], urmând raționamentele Curții Europene privind respectarea demnității umane în cadrul aplicării tratamentelor medicale, Curtea reține că, fiind o intervenție în domeniul sănătății, care urmează a fi aplicată unei persoane adulte și sănătoase mental, castrarea chimică nu ar trebui să fie efectuată decât cu consimțământul liber și în cunoștință de cauză al persoanei vizate. Mai mult, având în vedere faptul că aplicarea măsurii de siguranță *castrarea chimică* are consecințe serioase asupra sănătății persoanei, acest tratament poate fi aplicat doar după ce persoana a fost supusă **expertizei medicale pentru eligibilitate terapeutică**, la aplicarea castrării chimice urmând a fi luate în considerare durata și oportunitatea tratamentului. O asemenea măsură poate fi aplicată doar cu monitorizarea ulterioară a stării de sănătate a persoanei, precum și însoțită de psihoterapie. În acest context, Curtea susține garanțiile inerente demnității umane în cazul aplicării castrării chimice (tratamentul antiandrogen).

Curtea consideră că prin instituirea obligativității aplicării măsurii de siguranță *castrarea chimică*, fără consimțământul deplin și informat al persoanei, fără o evaluare medicală individuală a necesității aplicării ei, fără o monitorizare ulterioară și neînsoțită de psihoterapie, nu s-a ținut cont de garanțiile respectării demnității umane, se încalcă dreptul fundamental al persoanei la integritate fizică și psihică, garantat de art.24 alin.(1) și (2) din Constituție, și se aduce atingere art.3 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și art.2 și 5 din Convenția pentru protecția drepturilor omului și

a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și ale medicinei. Normele legale contestate contravin și alin.(3) art.54 din Constituție, potrivit căruia exercițiul drepturilor și libertăților proclamate în articolul 24 nu poate fi supus restrângerii.

Prin Legea *pentru modificarea unor acte legislative*, nr.315 din 20.12.2013 [19], lit.b¹) din alin.(2) art.98 CP RM și art.104¹ CP RM au fost abrogate. Paralel cu legea penală a fost modificat și Codul de executare al Republicii Moldova nr.443-XV din 24 decembrie 2004 [20], în special alin.(3¹) art.174 CE RM, art.291¹ CE RM. Mai mult, prin Legea nr.315/2013, persoanele condamnate cărora li s-a stabilit măsura de siguranță *castrarea chimică* se liberează de măsura de siguranță respectivă. Anularea aplicării măsurii de siguranță *castrarea chimică* se dispune: a) *de către instanțele de judecată de primă instanță* – pentru cauzele care au fost examinate de aceste instanțe, dar hotărârea de aplicare a măsurii de siguranță *castrarea chimică* nu a intrat în vigoare sau a intrat în vigoare, însă nu a fost pusă în executare; b) *de către instanțele de apel sau de recurs* – în cazul în care hotărârile nu sunt definitive. Astfel, norma juridică iese din vigoare, în sensul că încetează să mai producă efecte juridice, și ca urmare a unei decizii a Curții Constituționale prin care se proclamă neconstituționalitatea acesteia. Prin consacrară caracterului general obligatoriu al deciziilor Curții Constituționale, în materie de constituționalitate a legilor, hotărârilor și regulamentelor, se elimină confuziile anterioare, în virtutea cărora deciziile Curții Constituționale ar fi avut forță obligatorie doar cu privire la părțile aflate într-un litigiu (*inter partes litigantes*), în care s-a ridicat excepția de neconstituționalitate.

Deciziile Curții Constituționale a Republicii Moldova, luate în cadrul controlului *a priori* exercitat asupra legilor înainte de promulgarea acestora, nu mai pot fi invalidate de Parlament, iar proclamarea de către Curtea Constituțională a neconstituționalității unor dispoziții din legi, hotărâri sau regulamentele parlamentare are ca efect încetarea imediată a aplicării acestora, respectiv de la data publicării deciziei în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Într-un alt caz [21], autorii sesizării au pretins că prevederile art.II al Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova contravin articolelor 1, 7, 16, 22, 54, 114 din Constituție, precum și articolelor 6, 7, 14 și 17 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Astfel, la 4 aprilie 2014, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.56 pentru completarea articolului 60 din Codul penal. Articolul II al legii prevede că, prin derogare de la prevederile articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova, ***prescripția tragerii la răspundere penală nu se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu ori neglijență în serviciu în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente, pentru care, la data intrării în vigoare a legii, nu a expirat termenul de prescripție a tragerii la răspundere penală*** [21].

În cadrul acestei hotărâri și în conformitate cu jurisprudența sa anterioară, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a reiterat că *principiul statului de drept fundamentează exigența unei protecții adecvate împotriva arbitrarului din partea puterii publice*. Curtea Constituțională a considerat necesar de a examina *instituția prescripției penale* și efectele acesteia asupra persoanei în corelație cu principiul constituțional al neretroactivității legii penale. În acest sens, Curtea Constituțională a reținut că, potrivit art.22 din Constituție, *nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos*, de asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova reține că instituția prescripției penale în Republica Moldova este inserată în legea penală (*lege materială*). Potrivit alin.(2) art.60 din Codul penal, prescripția răspunderii penale se aplică în funcție de fapta săvârșită, ea având efecte din ziua săvârșirii infracțiunii și până la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată.

Codul penal *stabilește* la alin.(8) art.60 *imprescriptibilitatea tragerii la răspundere penală* doar pentru săvârșirea infracțiunilor contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război, infracțiuni de tortură, tratament inuman sau degradant sau alte infracțiuni prevăzute de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a observat că, prin interpretarea sistemică a legii penale a Republicii Moldova, *instituția prescripției tragerii la răspundere penală este reglementată în coroborare cu instituția pedepsei penale*. Agravarea pedepsei conduce în mod direct la schimbarea prescripției. Astfel, s-a reținut că termenul de prescripție variază în funcție de gravitatea pedepsei. În acest sens s-a menționat, prin

norma contestată, că extinderea prescripției nu modifică gradul prejudiciabil al infracțiunilor de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, neglijență în serviciu, limitele pedepselor respectivelor infracțiuni nefiind modificate de către legiuitor. S-a constatat că reglementarea unor termene de prescripție diferite de tragere la răspundere penală pentru aceleași categorii de infracțiuni (abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, neglijență în serviciu) instituie un tratament discriminatoriu între persoanele care au săvârșit aceleași categorii de infracțiuni în aceeași perioadă de timp.

Pe cale de consecință, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a dedus că derogarea de la prevederile art.60 din Codul penal al Republicii Moldova și stabilirea imprescriptibilității tragerii la răspundere penală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu ori neglijență în serviciu în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente, pentru care, la data intrării în vigoare a Legii nr.56 din 4 aprilie 2014, nu a expirat termenul de prescripție a tragerii la răspundere penală, contravine prevederilor articolelor 22 și 16 din Constituție. S-a observat că norma contestată stabilește imprescriptibilitatea răspunderii penale pentru fapte desfășurate într-o perioadă/dimensiune temporală, și anume: „în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente.”

„*Timpul săvârșirii faptei*” este un element inerent al componenței infracțiunii, care urmează a fi indicat cu precizie, în conformitate cu prevederile art.9 din Codul penal, potrivit căruia „*timpul săvârșirii faptei se consideră timpul când a fost săvârșită acțiunea (inacțiunea) prejudiciabilă, indiferent de timpul survenirii urmărilor.*” În contextul legii penale, termenul „*eveniment*”, utilizat în norma contestată, comportă caracter ambiguu, deoarece nu exprimă nici fapta, nici timpul, nici locul infracțiunii, ca semn al componenței infracțiunii. Termenul „*eveniment*” poate implica atât prezența factorului uman (manifestații, întrevederi, reuniuni, proteste etc.), cât și lipsa acestuia (de exemplu, evenimente naturale de origine tehnogenă etc.). Nici sintagma „*în legătură cu aceste evenimente*”, raportată la timpul săvârșirii faptei prejudiciabile (ca semn inerent al componenței infracțiunii), nu contribuie la asigurarea clarității și previzibilității normei contestate.

Principiul calității legii exclude în mod imperios posibilitatea incriminării și definirii infracțiunilor într-o formulă ambiguă și incertă. Din raționamentele expuse, Curtea Constituțională a Republicii Moldova conchide că norma în partea privind „*în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente*”, din punctul de vedere al calității legii, încalcă principiul *lex certa*. Prin urmare, norma legală supusă controlului constituționalității încalcă exigențele clarității și previzibilității, astfel cum acestea au fost definite în jurisprudența Curții Europene, și pune în pericol principiul securității raporturilor juridice și, implicit, atentează la drepturile fundamentale.

Prin urmare, s-a declarat *neconstituțional* articolul II al Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În ceea ce privește deciziile prin care se constată neconstituționalitatea unor dispoziții care nu mai sunt în vigoare, Curtea a stabilit că acestea nu produc efecte retroactive, ci exclusiv pentru viitor. Așa fiind, efectele deciziei de admitere se limitează exclusiv la aplicarea în timp a dispoziției sancționate, căreia i se refuză ultraactivarea întemeiată pe principiul *tempus regit actum*, iar nu și la existența normei în dreptul pozitiv, care, în urma abrogării sau ajungerii la termen survenite anterior momentului în care se realizează controlul de constituționalitate, a trecut în stare pasivă [22].

Într-o altă speță, la 1 octombrie 2018 Curtea Constituțională a Republicii Moldova a pronunțat o hotărâre privind constituționalitatea art.458 alin.(3) pct.4) din Codul de procedură penală [23]. Curtea a reținut că *efectul retroactiv al hotărârilor Curții Constituționale reprezintă o redresare a consecințelor negative ale procedurilor penale soluționate definitiv prin aplicarea unei norme declarate neconstituționale*. În același timp, Curtea a menționat că retroactivitatea în sine poate genera consecințe imprevizibile dacă nu este moderată de anumite condiții prevăzute de lege sau stabilite în jurisprudență. Din acest considerent, efectul retroactiv al hotărârilor Curții trebuie să funcționeze sub un control amănunțit [22, p.151-152]. Astfel, Curtea a menționat că atunci când va declara neconstituțională o anumită prevedere legală, fie prin exercitarea controlului de constituționalitate, fie pe calea excepției de neconstituționalitate, având în vedere efectele pe care le poate produce hotărârea în discuție, ea va stabili expres în dispozitivul hotărârii dacă poate fi solicitată revizuirea hotărârilor judecătorești irevocabile și, dacă este necesar, va menționa perioada pentru care hotărârea sa retroactivează și termenul de solicitare a revizuirii. În caz contrar, va fi aplicat principiul acțiunii pentru viitor a hotărârilor sale.

În același timp, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a stabilit că efectele în timp ale hotărârilor sale vor fi stabilite în funcție de anumite criterii, precum: asigurarea securității raporturilor juridice; evitarea lacunelor de reglementare; respectarea principiului separației puterilor în stat; evaluarea posibilelor efecte asupra bugetului național și planificării financiare sau asupra asigurării uniformității procedurilor administrative; alte motive importante pentru interesul general al comunității. În fine, s-a reținut că art.458 alin.(3) pct.4) din Codul de procedură penală este conform cu art.7 din Constituție în măsura în care revizuirea va putea fi solicitată în baza hotărârii de declarare a neconstituționalității unei prevederi legale aplicate în cauză, doar dacă hotărârea Curții conține în mod expres o asemenea mențiune. Pe de altă parte, având în vedere ponderea securității raporturilor juridice, în această situație Curtea a reținut că efectele prezentei hotărâri se aplică doar pentru viitor.

Concluzii

În materie penală, preeminența dreptului generează următoarele principii, și anume: 1) principiul legalității infracțiunilor și pedepselor; 2) principiul inadmisibilității aplicării extensive a legii penale, în detrimentul persoanei, în special, prin analogie; 3) principiul aplicării legii penale în timp; 4) neretroactivitatea legii penale, cu excepția legii penale mai favorabile.

Necunoașterea legii nu poate fi egalată cu neînțelegerea pericolului social al faptei care este interzisă de legea penală. Nimeni nu poate invoca faptul că nu a cunoscut legea penală (*nemo censetur ignorare legem*). Chiar și cetățeanul străin sau apatridul, aflat temporar pe teritoriul Republicii Moldova, este obligat să cunoască legile țării. În baza acestei prezumții, toți cetățenii trebuie să cunoască legile, deoarece necunoașterea dreptului vatamă (*ignorantia juris nocet*). Altfel norma ar fi ignorată, fiind considerată îndoielnică, facultativă etc. Însă, în perioada cât este în vigoare nimeni nu se poate sustrage de la respectarea legii penale invocând necunoașterea ei. Pentru ca aceasta să nu fie o simplă ficțiune, trebuie asigurate condițiile cunoașterii normei de drept.

Momentul din care legea devine aplicabilă – inclusiv în ceea ce privește unele aspecte, perioade de evaluare, ani astronomici – poate să difere de cel al intrării în vigoare. Data intrării în vigoare este momentul în care actul legislativ produce efecte spre exterior, adică din acest moment normele de drept încep să se aplice. Trebuie să deosebim între acest aspect și cel care privește existența și aplicabilitatea legii.

Principiul calității legii exclude în mod imperios posibilitatea incriminării și definirii infracțiunilor într-o formulă ambiguă și incertă.

„*Timpul săvârșirii faptei*” este un element inerent al componenței infracțiunii, care urmează a fi indicat cu precizie, în conformitate cu prevederile art.9 din Codul penal.

Norma juridică iese din vigoare, în sensul că încetează să mai producă efecte juridice, și ca urmare a unei decizii a Curții Constituționale prin care se proclamă neconstituționalitatea acesteia. Prin consacrarea caracterului general obligatoriu al deciziilor Curții Constituționale, în materie de constituționalitate a legilor, hotărârilor și regulamentelor, se elimină confuziile anterioare, în virtutea cărora deciziile Curții Constituționale ar fi avut forță obligatorie doar cu privire la părțile aflate într-un litigiu (*inter partes litigantes*), în care s-a ridicat excepția de neconstituționalitate.

Spre deosebire de intrarea în vigoare, *durata legii* nu se stabilește de la început. De regulă, cele mai multe legi nu conțin dispoziții privind data abrogării. Legile au valabilitate nelimitată.

Ieșirea din vigoare a normei juridice presupune încetarea de aplicare a acesteia și, pe cale de consecință, a posibilității de aplicare a acesteia față de persoanele care au încălcat prohibițiunea ce se conține în dispoziția respectivei norme juridico-penale. Drept excepție constituie infracțiunile care sunt comise în perioada acțiunii legii penale care a fost abrogată. Ea își va păstra forța juridică în cazul în care nu înlătură caracterul penal al faptei sau în alt mod nu îmbunătățește situația persoanei condamnate. Această acțiune a legii penale este denumită *ultraactivitatea legii penale*. Încetarea acțiunii legii penale înseamnă că normele acesteia nu se aplică față de faptele infracționale prevăzute în ea, însă săvârșite după ce aceasta și-a pierdut forța juridică. În același timp, conform regulii generale, forța juridică a legii penale abrogate se păstrează în cazul în care astfel de fapte nu vor intra sub incidența legii noi, cu condiția că legea anterioară a fost mai blândă. Încetarea acțiunii legii penale duce la încetarea răspunderii penale, dacă abrogarea legii penale desemnează excluderea caracterului infracțional al faptei sau a regimului sancționator al acesteia.

Abrogarea își realizează prima dintre funcțiile sale prin scoaterea din vigoare a unor dispoziții normative care se află în contradicție cu altele. Legiuitorul, atunci când introduce în sistemul dreptului o nouă reglementare juridică, este dator să asigure corelarea acesteia cu restul elementelor ce compun sistemul de drept.

Expirarea termenului de acțiune a legii penale presupune, de regulă, împlinirea unui termen calendaristic de acțiune a legii concrete, anterior indicat în această lege. Legea penală își poate pierde forța juridică și fără editarea unui act normativ nou, în cazul în care el a fost adoptat pentru o perioadă strict determinată de timp, iar timpul acesteia a expirat. De menționat că noi nu avem careva legi penale care s-ar adopta pentru o perioadă concretă de timp. Niciun autor nu aduce exemple de astfel de legi, însă indică doar că posibilitatea unor astfel de legi nu se exclude, ceea ce, în opinia noastră, ar fi inadmisibil pentru legea penală, în special. Considerăm că legea penală nu poate fi adoptată pentru o perioadă *a priori* determinată.

Abrogarea nu poate fi egalată cu dezincriminarea din următoarele considerente: chiar dacă se abrogă o dispoziție legală, fapta poate fi în continuare incriminată într-o altă dispoziție (alt articol din altă normă penală cu altă denumire marginală etc.); abrogarea legii speciale nu echivalează cu dezincriminarea dacă fapta este incriminată în legea generală; abrogarea normei completatoare a unei norme-cadru (*in alb*) nu echivalează cu abrogarea normei-cadru care nu va putea fi aplicată până la apariția unei noi norme complete.

Desuetudinea trebuie să opereze ca o modalitate de încetare a acțiunii normei juridice în timp, iar neaplicarea legii trebuie să rezulte nu din dorința de sustragere de la lege sau din simpla indiferență, ci din convingerea că norma desuetă nu mai trebuie sprijinită, fiind incompatibilă cu convingerile juridice și morale elementare, curente în societate, sau, pur și simplu, pentru că ea constituie un nonsens.

Referințe:

1. NEGRU, A. *Acțiunea normelor juridice în timp și spațiu*: Teză de doctor în drept. Specialitatea: 551.01. – Teoria generală a dreptului. Chișinău, 2015, p.71-73.
2. POALELUNGI, O., POALELUNGI, P. Actul normativ-juridic – principalul izvor al sistemului de drept Romano-German. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.9-10, p.63-70.
3. POALELUNGI, O. Puterea juridică ca mijloc de soluționare a coliziunilor actelor normativ-juridice. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.9, p.49-52
4. PĂDURE, D. Principiul fundamental al legalității în timp în dreptul penal substanțial: aspecte de tehnică legislativă. În: *Revista Studia Universitatis Moldaviae*, 2018, nr.3(113). Seria „Științe Sociale” p.154-161. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017.
5. *Ghid practic comun al Parlamentului European, al Consiliului și al Comisiei pentru uzul persoanelor care participă la redactarea legislației Uniunii Europene*. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2015. 74 p. (Print ISBN 978-92-79-49114-6; Pdf ISBN 978-92-79-49118-4)
6. ДУРМАНОВ, Н.Д. *Советский уголовный закон*. Москва: Издательство Московского университета, 1967. 320 с.
7. BRUTARU, V. Câteva aspecte controversate privind aplicarea legii penale în timp, potrivit Noului Cod penal. În: *Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane*. Cluj-Napoca: LIMES & Argonaut, 2013. 388 p. (ISBN 978-973-726-762-7)
8. Legea Republicii Moldova cu privire la actele normative, nr.100 din 22.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.7-17.
9. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.27 din 21.09.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 109 alin.(1) din Codul penal (limitarea împăcării în cauzele penale). (Sesizarea nr.48g/2017). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.364-370
10. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind interpretarea art.76 din Constituția Republicii Moldova „Intrarea în vigoare a legii”, nr.32 din 29.10.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.100-102.
11. Manual de tehnică legislativă. http://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/DE/Themen/RechtsdurchsetzungUndBuerokratieabbau/HandbuchDerRechtsfoermlichkeit_rum.pdf?__blob=publicationFile&v=3 (Accesat: 10.12.2019)
12. PREDESCU, I., SAFTA, M. *Principiul securității juriidce, fundament al satutului de drept: repere jurisprudențiale*. <https://www.ccr.ro/uploads/Publicatii%20si%20statistici/Buletin%202009/predescu.pdf> (Accesat: 10.12.2019)
13. ЗАЦЕПИН, А.М. Изменение уголовного закона как предпосылка дополнительной классификации преступлений. В: *Право. Журнал Высшей школы экономики*, 2015, №1, с.105-114. (ISSN 2072-8166)
14. GHEORGHE, A., POPESCU, R.-D. Producerea efectelor juridice ale actelor normative. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2012, nr.2(31), p.103-139. (ISSN on-line 2247-8329)
15. *Энциклопедия уголовного права. Том 2. Уголовный закон*. Издание профессора Малинина. Санкт-Петербург, 2005. 850 с. (ISBN 5-91005-001-x. ISBN 5-91005-005-2)
16. MADESCU, L. *Legistica formală*. Universitatea „Spiru Haret”. București, Facultatea de Științe Juridice, Economice și Administrative. Programul de studiu: Administrație publică, 2016.

17. CIORA, C. Considerații privind instituția abrogării în viziunea Legii nr.24/2000. În: *Buletin de informare legislativă al Consiliului Legislativ*, 2017, nr.1, p.3-7. http://www.clr.ro/eBuletin/1_2017/Buletin_1_2017.pdf
18. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.18 din 04.07.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal nr.985-XV din 18 aprilie 2002 și Codul de executare nr.443-XV din 24 decembrie 2004, în redacția Legii nr.34 din 24 mai 2012 pentru completarea unor acte legislative (Sesizarea nr.11a/2013). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.182-185.
19. Legea pentru modificarea unor acte legislative, nr.315 din 20.12.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.17-23.
20. Codul de executare al Republicii Moldova, nr.443-XV din 24.12.2004. Republicat: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.214-220.
21. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.14 din 27 mai 2014 pentru controlul constituționalității art.II al Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova (prescripția tragerii la răspundere penală) (Sesizarea nr.27a/2014). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.364-365.
22. *Selecții de decizii în rezumat. Curtea Constituțională a României*. Rezumat realizat de dna Afrodita Laura Tutunaru, magistrat-asistent la Curtea Constituțională, p.134-135. În: Dorneanu V., Poalelungi M. *Preeminența dreptului și controlul de constituționalitate între tradiție și modernitate / Curtea Constituțională a României, Curtea Constituțională a Republicii Moldova*. București: Hamangiu, 2018. 224 p. ISBN 978-606-27-1210-5
23. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova, nr.21 din 01.10.2018, pentru controlul constituționalității art.458 alin.(3) pct.4) din Codul de procedură penală (efectul retroactiv al hotărârilor Curții Constituționale în materie de drept penal procedural). Sesizarea nr.98a/2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.416-422.

Date despre autor:

Drăgălin PĂDURE, doctorand, Școala doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: padure90@mail.ru

ORCID: 0000-0002-6593-7406

Prezentat la 21.03.2020